

FRI-2G.408-1-LLA-01

THE CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE OF THE CITY OF EDIRNE, TURKEY, IN THE EDUCATION OF HISTORY STUDENTS¹

Senior Assist. Prof. Veselka Radeva, PhD

Department of Bulgarian Language, Literature and Art

University of Ruse “Angel Kanchev”

Tel.: 082888437

E-mail: vradeva@uni-ruse.bg,

***Abstract:** This report examines a small part of the opportunities provided by the city of Edirne, Turkey, with its rich cultural and historical heritage, as a base for studying and illustrating various aspects of university history curriculum. During the study tour, the main historical sites remaining from different eras in the city were visited. Observations over the next three academic years show that the students have vivid memories and have acquired lasting knowledge. In the process of studying various historical disciplines, it was found that they well remember the information obtained at the sites visited, can draw parallels and discover cause-and-effect relationships.*

***Key words:** excursion, students, education, museum, cultural and historical heritage, Edirne.*

ВЪВЕДЕНИЕ

В настоящият доклад се разглеждат малка част от възможностите, които предоставя гр. Одрин, Турция, с неговото богато културно-историческо наследство, като база за изучаване и онагледяване на различни аспекти от университетското учебно съдържание по история. Коментираният обект бяха посетени в рамките на учебна екскурзия, проведена на 16-18 декември 2022 г., с 34 студенти и 4 преподаватели, под методическото ръководство на авторката на тези редове.

Оказва, че преобладаващата част от студентите твърде малко са пътували из България и в чужбина. От проведените анкети в различни курсове на обучаващите се в специалността „Български език и история“ на Русенски университет „Ангел Кънчев“ става ясно, че те имат спомени за участие в някои училищни екскурзии, но трудно назовават посетените места и почти не ги свързват с конкретни исторически събития. Нито семейството, нито училището в много от случаите са успели да формират положително отношение и необходимост от посещаване на исторически обекти. Често екскурзията се възприема от студентите не като начин за опознаване на миналото и разширяване на културата, а като занимание, изискващо много свободно време и неразумно харчене на средства.

В последните години гр. Одрин се превърна за българските туристи в една лесно достъпна и сравнително евтина дестинация. Докато в началото агенциите предлагаха няколко определени исторически обекти за посещение, то много бързо фокусът се измести към т.н. борса и изгодното пазаруване. Запознаването със забележителности в Одрин стана по-скоро изключение.

Сред студентите, участващи в учебната екскурзия имаше само четири души, които са били в Одрин с родителите си, но предимно с търговска цел, с бегла представа за наличието на Музея на здравето и джамията Селимие. Останалите 30 студенти не бяха посещавали града и нямаха никаква информация за неговото минало и мястото му в балканската и българската история.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Пред учебната екскурзия, като един от интерактивните методи на обучение би могло да се поставят за изпълнение различни цели, но в нашия случай сме избрали да се концентрираме върху: 1. Разширяване и задълбочаване на знанията по определени теми от учебния материал по дисциплините Стара история, История на българските земи през XV-XIX в., История на балканските народи, Нова и съвременна история на България - I част, Нова и съвременна обща история – II част, Етнология и Методика на обучението по история. 2. Студентите да разпознават и свързват експонатите в музеите

¹ Докладът е представен на конференция на Русенския университет на 24 октомври 2025 г. в секция „Езикознание, литературознание и изкуствознание“ с оригинално заглавие на български език: КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО НА ГРАД ОДРИН, ТУРЦИЯ В ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИ ПО ИСТОРИЯ.

със съответната епоха и изучаваното учебно съдържание. 3. Чрез обучение на местата, на които са се случили събитията, запознаването със съответните музейни експонати и информационния апарат към тях, да се създадат трайни навици у студентите за посещаване на исторически забележителности и общуване с културно-историческото наследство.

В изпълнение на целите беше изготвен маршрут, който обхваща основните обекти, останали от различните епохи в града. Одрин предлага много други исторически места, но тяхното обхождане изисква повече време и материални ресурси, от онези, с които студентите разполагат. Затова и фокусът беше върху Одринската крепост, Археологическия музей, Музея на здравето, Селимие джамия, останките от стария султански дворец с Кулата на справедливостта, паметникът, посветен на Лозанския мирен договор от 1923 г. и Къркпънар - мястото, на което се провеждат най-известните в Турция пехливански борби. Изборът дава възможност за широк времеви и фактологически обхват от Античността до събитията около уреждането на границите и съдбата на населението от български произход в региона след Първата световна война, а също и съвременните измерения на някои традиционни народни практики и обичаи.

Преди пътуването бе проведена предварителна беседа, която да подготви студентите за посещението на обектите и спецификите на града. Като въведение в проблематиката бяха разгледани някои исторически извори, споменаващи Одрин (Адрианополи) през Античността и Средновековието, османски данъчни документи, спомените на възрожденци, минаващи през града на път към Божи гроб, пътеписи на чужди пътешественици и др. По-обстойно бяха коментирани изследванията на Любомир Милетич „Разорението на тракийските българи през 1913 г.“, „Българското етническо присъствие в Западна Тракия и Одринско XIX – XXI в.“ на Румен Иванов и „Фестивалът на мазните борби Къркпънар в Одрин: Проблеми на културното наследство“ на Николай Вуков и Лина Гергова.

На студентите бе поставена задачата да водят работни листове при посещението на всеки обект, на които да записват в обобщен вид получената информация по определени критерии, а също и да направят снимки на по-важните и интересни за тях експонати. След края на екскурзията да се подготви презентация или доклад, показващ техният поглед към културно-историческото наследство на Одрин и връзката му с изучавания материал.

Първият посетен обект бе Одринската крепост, наречена сега Музей на Балканската история на Одрин. Това е нов, модерен музей, създаден върху част от територията на крепостта, известна като Хъдърлък Табия. Старият музей на Балканската война, с мемориала на Шукри паша, който се намира в друг район, в близост до голямото военно гробище, е затворен за посещения. Новият музей разполага с впечатляваща експозиция, разположена в 44 различни по големина помещения, включително 22 зали, в които се е намирал щабът на армията, 4 коридорни зали и 18 артилерийски зали, многобройни дълги тунели.

Пред Одринската крепост.

Към момента на посещението тук не се предлагат екскурзоводски беседи, няма отпечатани брошури или дигитални, не се продават никакви сувенири. Въпреки това, студентите можаха да научат много за Одрин и региона от таблата, представящи историческото развитие в периода от завладяването му от османците през 1361 г. до края на Втората Балканска война през 1913 г. и последиците от нея.

Основната част от материалите са концентрирани върху обсадата на крепостта от българските войски през 1912-1913 г. и отбраната под командването на Шукри паша. Експозицията е с богат информационен характер, като за нейното изграждане са използвани възстановки чрез восъчни фигури, различни видове оръжия, техника, униформи, телефони в дизайн от епохата, на които посетителите слушат разкази за военните действия. Интерес представляват и медицинските зали, пресъздаващи лечението на ранените със съответните медицински инструменти и консумативи.

Възстановка на лечение на ранени в Одринската крепост

Информацията бе допълнена и анализирана в задълбочена лекция, изнесена в крепостта от доц. Любомир Златев, който също участва в учебната екскурзия. Студентите си припомниха причините за двете балкански войни, стратегическото положение на Одринската крепост, етапите в нейната обсада, факти за главнокомандващите от двете враждуващи страни, числения състав на армиите, въоръжението, а също за трудната българска победа и дадените многобройни жертви. Доц. Златев обърна внимание на липсата на обективност при представянето на информацията и нейното едностранчиво интерпретиране в експозицията.

Археологическият музей на Одрин бе следващия посетен обект. Самата музейната сбирка е в две направления: Археология и Етнография. В археологическата част студентите имаха възможност да се запознаят с голям брой експонати от праисторическия, гръцкия, римския и византийски периоди от съществуването на града. Музеят разполага с интересна колекция от фосили, части от скелети и зъби на древни животни. Особено впечатление на студентите направиха изображенията на тракийския конник, в сравнение и с познатите им от днешните български земи. Красивите гръцки вази и други керамични съдове, богато украсени с митологични сцени, статуите на гръцки и римски богове, римските надгробни плочи бяха коментирани в контекста на особеностите в развитието и разпространението на гръцката и римската култура на Балканите.

Етнографската част дава възможност за запознаване с бита, предимно на по-заможните жители на града и региона. Вниманието на студентите тук бе привлечено от богатата колекция от килими и спецификата в символите, изобразени върху тях. Майсторството в изработката и вниманието върху детайла на тези истински произведения на изкуството бяха високо оценени и ги направиха едни от най-сниманите експонати в музея.

Традиционното народно облекло във витрините бе обект на анализ и дискусия за приликите и разликите в костюмите на различните етнически групи от Балканите. Интерес сред студентите предизвика и т.н. булчинска стая, с характерните облекла, бродерии и накити. Пред тези красиви

експонати се коментира сватбената церемония като един от най-важните етапи в живота и на християните и на мюсюлманите, с нейната тържественост, ритуали и вярвания.

В етнографската част на Археологическия музей

Към момента на посещението в Одрин Селимие джамия беше в ремонт. Поради извършващите се реставрационни дейности студентите бяха само частично допуснати до обекта. Това не попречи на разказа за строежа, за архитекта Мимар Синан и другите негови известни творения, а също и за особеностите на джамията и прилежащите към нея сгради. Коментирани бяха и свързаните с името на този архитект джамията „Баня Баши“ в София и Гърбавия мост в Харманли.

Повече информация за исляма и религиозните ритуали студентите имаха възможност да научат в джамията, която е част от Музея на здравето. Вниманието им беше привлечено от богатата украса, характерните орнаменти, някои от надписите, красивите килими, чешмите в двора. Посещението бе повод за дискусия за налагането и разпространението на исляма на Балканите, някои постановки на ислямското право, разликите в правата и задълженията на мюсюлмани и християни в Османската империя, в плащаните от тях данъци и др.

Музеят на здравето „Султан Баязид II“ към Тракийския университет в Одрин е вероятно най-посещаваният обект в града и един от най-известните музеи в Турция, носител на престижната Европейската музейна награда на Съвета на Европа през 2004 г. Както е известно, болницата и медицинското училище към нея са построени през 1484-1488 г. от Баязид II.

Със студентите в Музея на здравето

Изключителната колекция от медицинска литература, инструменти, растения, и минерали, използвани за лечение на болните в дългия период на функциониране като действаща болница, добре онагледяват някои от медицинските практики в миналото. В отделните зали има възстановки чрез восъчни фигури на лечение на различни болести и дават възможност за изучаване на историята на ортопедията, гинекологията, хирургията и т.н. Коментирани бяха теми и във връзка с българската народна медицина, билкови рецепти от миналото, леенето на куршум като метод за лечение. Студентите останаха впечатлени от факта, че докато в Западна Европа горят на клада някои психично болни като обладани от духове или от дявола, то в Османската империя има медицинска помощ на високо за времето си ниво.

Болницата е била специализирана в областта на психиатрията. Освен лекарствата са използвани музикотерапията, ароматерапията и водолечението. Оркестър изпълнявал определени мелодии за лечение на различни болести. Залата на музикантите е построена със съответната акустика, факт, който ни беше предварително известен. За да се почувства въздействието на музиката на това специално място, студентите Емре Сами и Елвина Маринова изпълниха няколко песни, в съпровод на китара, с което и привлякоха вниманието на посетителите.

Музикотерапия в Музея на здравето със студентката Елвина Маринова

Разгледани бяха и помещенията, свързани с приготвянето на ястията и общото хранене на болните. Подредените експонати позволиха да се сравнява тогавашната и сегашната кухня, използваните продукти и посуда. Акцент беше поставен върху някои характерни източни блюда, широко разпространени и днес.

Одрин е столица на османските турци от около 1362 г. до превземането на Константинопол през 1453 г., а след това и един от главните градски центрове в империята. (Sadulov, A, 2024:11) Били са построени дворци за нуждите на султаните – т.н. Стар дворец, на чието място по-късно е издигната Селимие джамия и т.н. Нов императорски дворец, намиращ се на брега на река Тунджа. Научихме, че новия дворец започва да строи Мурад II през 1450 г., а е завършен от Мехмед Завоевателя през 1475 г. През годините сградата претърпява силно земетресение и голям пожар, постепенно е занемарена и почти изоставена. През Руско-турската война от 1877-1878 г. са взривени складиранияте наблизко боеприпаси и двореца е в значителна степен разрушен.

Към момента на екскурзията тези останки са оградени с мрежа, доста обрасли с растителност и недостъпни за посещение. Виждат се само голямата порта на т.н. павилион Джиханума и основи на сгради. Единствената реставрирана част от дворецовия комплекс е Кулата на справедливостта. Намерихме я заключена, без възможност за разглеждане отвътре. Построена е през 1561 г. отново по проект на Мимар Синан. Пред нейните стени студентите коментираха управлението и завоеванията на султаните, свързани с двореца и най-вече Сюлейман Великолепни, по чиято заповед е построена кулата. От нашия водач разбрахме, че тук заседава Имперския съвет, а името ѝ идва от провежданите съдебни дела и издаваните присъди. Мястото бе добър повод за дискусия върху османската

юридическа система, включваща както шерията, така и султанското право, уреждащо редица административни и данъчни въпроси, режима на капитулациите за чуждите поданици и някои постановки на прилаганото т.н. обичайно право.

В близост до двореца бе разгледан Къркпънар - мястото, където ежегодно се провеждат най-старите и най-известни в Турция мазни борби, включени през 2010 г. в Представителния списък на ЮНЕСКО за елементи на нематериалното културно наследство на човечеството. (Vukov, N. L. Gergova, 2014:83). С помощта на местния ни водач студентите научиха интересни факти за правилата, по които се провежда състезанието, а също и от историята на борбите, водещи началото си още от началото на османските завоевания на Балканите.

Най-голям интерес предизвика разказът за Коджа Юсуф – един от най-известните борци в мазните борби, т.н. гръко-римски борби и кеча, роден към 1857 г. в с. Черна, Шуменско. Въпреки големите световни успехи, той е много по-популярен в Турция, отколкото в България. Останал непобедим, както в Европа, така и в Америка, когато се прибирал, претърпял корабкрушение. Спасителната лодка, на която успял да се качи започнала да потъва поради голямото тегло на пътниците. Според легендата, Коджа Юсуф държал спечеленото в жълтици, наредени в пояса му. Тъй като отказал да се раздели с тежкото злато, спътниците му го изхвърлили в океана, заедно с жълтиците.

Освен него, водачът ни спомена още двама големи победители в борбите, родом от българските земи, като Куртдерели Мехмед и Кел Аличо. Тримата с Коджа Юсуф са почетени със собствени статуи на Алеята на баш пехливаните.

Последният обект в учебната екскурзия е паметникът на Лозанския договор от 1923 г. Темата за следвоенното уреждане след Първата световна война и Версайско-Вашингтонската система от мирни договори беше обстойно разгледана, в контекста на разпадането на Османската империя и определите ѝ нови държавни граници. Паметникът е посветен на подписаният на конференцията в Лозана, Швейцария мирен договор, който връща на Турция Измир, европейския бряг на Дарданелите, полуостров Галиполи, турската част от Армения и Кюрдистан, а също Източна Тракия с Одрин, отнети по Севърския мирен договор. (Mitev, Y. F. Uzunov, 2005:164-166)

Периодичните претенции на Турция за ревизия на Лозанския договор, проблемите със зачитане гарантираните права на националните малцинства в Турция и Гърция също бяха сред засегнатите теми, включително в контекста на съдбата на населението от български произход в двете държави през годините след Балканските войни до наши дни. (Miletić, L., 2019:12-33; Ivanov, R. 2023:143-146, 246-259)

Поставените от нас цели не се изпълниха в пълния им плануван обем поради ограниченото време, умората от големите разстояния и пренасищането с факти и образи, липсата на екскурзоводско обслужване в обектите, чуждата езикова среда, дългото чакане при преминаване на границата. Ценна помощ беше указана от нашия местен водач - учителя Осман Бинер, който с богатите си знания за миналото на Одрин изключително много допринесе за съдържателния характер на екскурзията.

Извън обхват останаха голям брой исторически обекти с висока познавателна стойност. Те биха могли да бъдат част от специализирани маршрути, ориентирани към Античността, османското наследство, етнологията и др. По-обстойно внимание заслужават Македонската часовникова кула, частните Градски музей на Одрин и Музей на Фатих Султан Мехмед, много от джамиите, баните, мостовите, фонтаните, чешмите и кервансарите от османския период. Някои от българските следи в Одрин като двете църкви „Св. Георги“ и „Св. Св. Константин и Елена“, гимназията „Д-р Петър Берон“, също са тема на бъдещ образователен маршрут, свързан със съдбата на българите, живеещи в региона преди и след Балканските войни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпреки препятствията, учебната екскурзия се доказва като предпочитан и ефективен метод на обучение с дългосрочен ефект, както за преподавателите, така и за студентите. Наблюденията през следващите три учебни години показват, че студентите имат ярки спомени и са придобили трайни знания. В процеса на обучение по различните исторически дисциплини се установи, че те добре помнят информацията, получена на посетените обекти, могат да направят паралели и да откриват

причинно-следствени връзки. Тезите се подкрепят с многобройни примери и личен снимков материал, направен по време на пътуването. Студентите свързват експонатите в музеите с определени исторически събития и епохи, проследяват и анализират гледната точка, от която е изложена информацията. Собственият опит и участието в такива активни форми на обучение са от съществено значение при организирането и провеждането на учебни екскурзии в бъдещата педагогическа работа на студентите. Те изразяват силно желание за нови пътувания и предлагат свои тематични маршрути.

Непосредственото преживяване, личните спомени, собствените контакти, споделените емоции няма как да бъдат заменени с лекцията в учебната зала или пред компютъра. В света на все по-набиращите популярност форми на дигиталното обучение, традиционната учебна екскурзия по история продължава да има своето значение и смисъл като актуален метод, с множество позитиви в различни педагогически посоки.

Град Одрин тепърва ще разкрива своя потенциал като туристически център и обект на исторически изследвания. Напредването на археологическите разкопки, реставрационните работи и откриването за посещения на непознати до този момент забележителности ще даде възможност за създаване на нови маршрути с висока образователна стойност. Градът би станал още по-привлекателен център за учебни или специализирани екскурзии, ако се работи в посока на популяризиране на историческите обекти, архитектурното наследство и културното богатство.

REFERENCES

Vukov, N. L. Gergova. 2014. The oil wrestling festival of Kirkpinar in Odrin (Edirne): Cultural heritage issues. *Anthropology*, №1, 80-114. **(Оригинално заглавие:** Фестивалът на мазните борби Къркпънар в Одрин: проблеми на културното наследство. *Антропология*, 2014, №1, 80-114).

Ivanov, R. 2023. The Bulgarian ethnic presence in Western Thrace and the Edirne region, 19th – 21st centuries. Pleven: Edelweiss Publishing House **(Оригинално заглавие:** Иванов, Р., 2023. Българското етническо присъствие в Западна Тракия и Одринско XIX – XXI в. Плевен, Издателство „Еделвайс“).

Miletić, L. 2019. The Destruction of the Thracian Bulgarians in 1913. Sofia: Bulgarian History Publishing House **(Оригинално заглавие:** Милетич, Л., 2019. Разорението на тракийските българи през 1913 г. София: Издателство „Българска история“).

Mitev, Y. F. Uzunov. 2005 Political History of the Modern World. Veliko Tarnovo: Faber Publishing House **(Оригинално заглавие:** Митев, Й. Ф. Узунов., 2005. Политическа история на съвременния свят. Велико Търново: Издателство „Фабер“).

Sadulov, Akh. 2024. History of the Ottoman Empire (XIV-XX centuries). Sofia: Faber Publishing House **(Оригинално заглавие:** Садулов, Ах. 2024. История на Османската империя (XIV-XX в.). София: Издателство „Фабер“).